

Fagforbundet er LOs største forbund, organiserer både i offentlig og privat sektor og har 411.000 medlemmer i over 200 yrkesgrupper. Å løfte frem alle relevante bransjer her blir for omfattende, så vi vil fokusere på kommunal sektor generelt, og i spørsmålsdelen trekke frem to bransjeområder som har direkte innvirkning på sirkulærøkonomi: vann/avløp og renovasjon.

Før vi svarer på de konkrete spørsmålene gitt av ekspertgruppen, ønsker vi å trekke frem arbeidslivsperspektivet og premissene vi mener må på plass for å lykkes i innføringen av sirkulær økonomi:

- Trygge jobber og kompetanseheving for arbeiderne
- Offentlig eierskap og en koordinert nasjonal tilnærming på tvers av sektorer

Sirkulærøkonomi er et stort og nærmest altomfattende tema. Det griper inn i organiseringen av hele samfunnet, fra næringsliv og offentlige tjenester til det økonomiske systemet som vi alle er en del av. Å bryte med den lineære forbruksøkonomien krever nye tanker om vekst og verdier. Man kan ikke bare vedta eller kjøpe seg til en sirkulær ressursutnyttelse. Det kreves omlegging til et nytt tankesett, fra produksjon av varer og tjenester til teknologiutvikling og samfunnsplanlegging. Sirkulærøkonomi krever samhandling og å kunne se hele verdikjeden i sammenheng: fra reduksjon i forbruk, avfallsforebygging og gjenbruk, til resirkulering og sluttbehandling av kasserte produkter som ikke kan leve videre.

Dagens forbruksmønster bedriver rovdrift på ressurser og fører til enorme mengder avfall. I en sirkulær økonomi må produkter designes og produseres med mål om at materialene som brukes, skal kunne leve lengst mulig. Samtidig, for å lykkes med sirkulærøkonomi, trenger vi hender. Det er arbeidsintensivt i ytterste ledd.

Arbeidstakere, kompetanse og HMS

Det er mye snakk om nye, grønne jobber - men det er viktig at disse jobbene er trygge. EU satser stort på grønt og sirkulært, men arbeidstakerne som skal gjøre jobben er nevnt skuffende lite i EUs politikkkutforming. Vi forventer at Norges nasjonale satsning for sirkulær økonomi er mer inkluderende, og at jobbene som skapes blir ivaretatt på en god måte.

European Public Service Union (EPSU) argumenterer i rapporten «[Safe jobs in a circular economy](#)» (2020) at tilblivelsen av en sirkulærøkonomi er avhengig av fagbevegelsens involvering. Arbeidernes rolle og deres arbeidsvilkår må komme fram i lyset. Eksempelvis innen renovasjon, er det ikke uvanlig å eksportere avfall til lavkostland hvor det håndteres av arbeidere under helsefarlige forhold, og som en del av en uformell/grå økonomi. Skal sirkulær økonomi settes i system i avfallsbransjen, kan det ikke settes ut til maskiner. Det er arbeidsintensivt med sortering heller enn brenning.

Sirkulærøkonomi kan ingen iverksette alene. Det må investeres i kompetanse og medarbeiderne må involveres. Det finnes få etter- og videreutdanningsmuligheter på dette området, og i dag jobber mange med lite formell kompetanse i avfalls- og gjenvinningsbransjen.

Et velfungerende partssamarbeid er avgjørende for at man kan jobbe systematisk med rutiner og avvikshåndtering i virksomhetene. Dette er særlig viktig på HMS-området, hvor våre medlemmer i gjenvinningsbransjen daglig håndterer en ukjent cocktail av kjemiske stoffer. STAMI-prosjekter som Fagforbundet har bidratt i, viser at både ansatte som jobber med avfallshåndtering og de som jobber med rensing av avløpsvann, er utsatt for betydelig biologisk eksponering. Dette kan gi langvarige og alvorlige problemer for luftveier og sentralnervesystem. Vi trenger ansatte i sikre arbeidsforhold som kan være trygge på at behov for forbedringer og endringer som en ser på bakken, også håndteres konstruktivt når det meldes inn oppover.

Drift med egne ansatte er god sirkulærøkonomi

EPSU sier i nevnte rapport at en sirkulær økonomi basert på bærekraft i stedet for profitt, bare kan gjøres gjennom offentlig styring og kontroll. Hvis avfallshåndteringen er offentlig eid og drevet, skaper det rom for helhetlig tilnærming og samarbeid med alle ledd i verdikjeden. Som eksempel har rekommunaliseringen av renovasjon i Oslo har gjort innsamling og håndtering av avfall bedre for både

innbyggere og ansatte. Dette har man klart gjennom samarbeid og trygge arbeidsvilkår som sikrer at de ansattes kompetanse blir brukt riktig.

Det offentlige kan drive og utvikle tjenester med egne ansatte samt investere i kunnskap, verdibevarende vedlikehold, teknologi og tjenesteutvikling. Samtidig må det legges rammer for godt partssamarbeid, både sentralt og lokalt, som sikrer den trygghet og kompetanseutvikling.

Andre eksempler:

- Det offentlige kan stimulere til økt sirkularitet gjennom å stille krav om gjenbruk f.eks. av byggematerialer. Det kommunale eiendomsselskapet i Trondheim kombinerer Loopfront – en programvare som skal hjelpe til med oversikt over materialer og installasjoner som kan brukes om igjen – med sitt eget gjenbrukslager, som tilbyr alt fra takstein og avfallsdunker til blandebatterier og toaletter. På et halvår hindret lageret 30 tonn i å bli kastet. Sju av tonnene er tatt i bruk på andre prosjekter.
- Oslo kommune skal i sine klimabudsjetter redusere klimagassutslippene fra materialer som brukes i nye- og rehabiliterte bygg med 30%, og har flere parallelle arbeidsprosesser som støtter opp om dette.
- Potensialet for sirkulærøkonomi innenfor kollektivtrafikk: Anbudene som inngås i bussbransjen, har som regel en varighet på 7 – 10 år. Det låser fylkeskommunene til vilkårene i kontrakten i like mange år. Det skjer mye teknologisk utvikling innenfor transportsektoren underveis. Med anbud må man gjøre et hopp for eksempel hvert 7. eller hvert 10. år, det er dårlig ressursutnyttelse. Nedskrivning av verdi på bussene skjer ofte innenfor en anbudsperiode. Etter en vanlig anbudsperiode vrakes bussene selv om de kun har blitt brukt 2/3 av levetiden. Ved egenregi vil fylket selv eie bussene og kan drive langsiktig med gradvis fornyelse av bussparken ettersom teknologien utvikler seg. Det er bedre og mer miljøvennlig ressursutnyttelse. Det betyr at i en kontrakt på 7 år, vil bussene være «verdiløse» når kontrakten går ut, og et eventuelt nytt selskap overtar. Dette er hverken økonomisk lønnsomt eller klimavennlig. Anbudsutsetting av kollektivtrafikk bør avvikles.

Så over til spørsmålene:

1. *Hva er den største utfordringen for at din sektor skal bli mer sirkulær:*

Det er en forutsetning at de sirkulære arbeidsplassene er trygge. Form og innhold kan ikke endres etter politiske skifter, men etter behov og utvikling. Det må være en uttalt forutsigbarhet om målet – og det må settes av nødvendige og tilstrekkelige midler.

a. *Manglende teknologier?*

Avfall: Det trengs investeringer i infrastruktur og teknologi for å stimulere de kommunale avfallsselskapene til å bygge om til 3. generasjons gjenvinningsstasjoner tilpasset sirkulære forretningsmodeller og henteløsninger med vektbasert prismodell, dvs. at man betaler mer for dårlig sortert restavfall. Men dette krever tilgang på å søke statlige omstillingsmidler.

VA: Det trengs betydelige oppgraderinger av renseanlegg og -teknologi for å imøtekomme nye rensekraav som følge av avløpsdirektivet. Dette kommer på toppen av et allerede stort oppgraderingsbehov på ledningsnettet.

b. *Manglende eller ineffektive reguleringer?*

Avfall: Det største hinderet for sirkulærøkonomi er at man lener seg på at avfallsbransjen alene skal løse problemet med overforbruk og -produksjon av billige produkter av dårlig kvalitet. Så lenge det lønner seg for næringslivsaktører å fortsette som i dag, vil avfallsmengdene fortsette å øke. Nøkkelen til endring er avfallsreduksjon gjennom strengere reguleringer, politisk styring og utvikling av gode ombrukstjenester.

VA: Innenfor vannsektoren synes det å være politisk uvilje til å møte generasjonsprinsippene i selvkostsystemet, som går ut på at utilstrekkelig vedlikehold av infrastrukturen tilbake i tid ikke skal måtte betales av dagens generasjon. Det vil gi uforholdsmessig høye gebyrer for innbyggerne.

Kostnadsnivået går ut over kommunenes handlingsrom til å satse på innovasjon innen teknologi- og kunnskapsutvikling, som må til for å gjøre sektoren mer sirkulær.

c. Manglende kunnskap eller bevissthet?

Avfall: Det trengs bedre etter- og videreutdanningsmuligheter som gir livslang læring og nødvendig kompetanseheving i takt med at avfallsbransjen blir stadig mer kompleks. Ved å gjøre utdanningstilbudet bredere og inkorporere elementer som miljø, bærekraft og sirkulærøkonomi i faget, kan man kanskje tiltrekke seg flere unge som velger retningen aktivt. I dag skjer en forsvinnende liten andel av rekruttering til arbeid som gjenvinningsoperatør gjennom ordinære jobbannonser der det stilles krav til fagbrev. Vi må øke arbeiderens og fagets status gjennom å styrke utdanningstilbudet og heve lønnsnivået, og vi må få inn flere unge folk og få en bedre kjønnsbalanse.

VA: Det er et stort behov for utdanning av fagarbeidere innenfor vann og avløp. Det mangler i dag en spisset fag- og yrkesopplæring rettet mot VA. Det er også behov for mer folkeopplysning rettet mot både politikere og innbyggere om viktigheten av rent vann og teknologien og kompetansen som ligger bak denne samfunnskritiske tjenesten.

d. Mangelfulle avgifter eller subsidier?

- Fagforbundet etterlyser en gjennomgang av dagens finansieringssystem med vurdering av hvordan selvkostsystemet kan innrettes på en mer effektiv måte. Selvkostregelverket byr på begrensninger i møte med nødvendige, langsiktige investeringer i teknologi og infrastruktur både innen avfall og VA.
- Avskrivingsreglene i kommuneregnskapet bør endres slik at de i større grad svarer til investeringens levetid. Dette kan på kort sikt føre til lavere gebyrer samt riktigere kostnadsfordeling knyttet til brukstid.
- Selvkostsystemet må suppleres med en statlig finansieringsplan som kan hjelpe kommunene i møte med det forventede investeringsbehovet. Løsninger som låneordninger og medfinansieringsordninger kan ses på, ut fra kriterier som bidrar til at kommunene ivaretar sitt ansvar med tanke på infrastruktur, folkehelse, beredskap, samt klima og miljø.

e. Manglende markeder?

Avfall: Incentivene til langsiktige investeringer og nye modeller for ressursutnyttelse, er ikke tilstrekkelige innenfor markeds- og konkurranseøkonomien. Offentlig sektor kan føre an i omstillingen på tvers av tjenesteområder. Offentlig sektor har forutsetningene for den langsiktige og helhetlige omstillingen som kreves for å utvikle ressursbesparende tjenester og systemer for alle.

f. Annet?

VA: Rekruttering til alle utdanningsnivåer i vannsektoren er utfordrende. Dels på grunn av at privat sektor både er flinkere til å rekruttere/informere og har en annen lønnsstruktur, spesielt sammenlignet med offshore. Det trengs flere læreplaner i kommunal sektor innenfor vann og avløp.

2. Hvor er det behov for endringer i dagens virkemiddelbruk for å bli mer sirkulære?

VA: Revisjon av klimaregnskapsmodeller som godtgjør virksomhet med sirkulær praksis i mye større grad enn hva tilfellet er pr dato.

3. Hvilke nye virkemidler vil kunne bidra til at din sektor blir mer sirkulær? Nevn inntil tre virkemidler.

VA: 1. Bevisstgjøring hos alle delaktige parter om viktigheten av å arbeide med samfunnskontrakt for flere lærebedrifter. 2. Politisk initiativ til utnyttelse av naturgass fra sektoren. 3. Subsidiert innovasjon på biologisk fosforgjenvinning og struvittproduksjon. Viser her til Hias-metoden, en biologisk fosfor- og nitrogenfjerningsprosess som ble utviklet på Hias renseanlegg ved Hamar.

Avfall: En skjerpet produsentansvarsordning vil være et virkningsfullt tiltak. Koblingen mellom forbruk og kostnader må bli tydeligere. Dette kan gjøres ved å utvide produsentansvarsordningen som i dag omfatter emballasje, batterier, dekk, vinduer, samt hvitevarer og annen elektronikk. Den eksisterende produsentansvarsordningen for batterier bør utvides med flere produktkategorier, og dekke renovasjonsselskaperens faktiske kostnader knyttet til nye sikkerhetstiltak mot f.eks litiumbranner og økte forsikringspremier. Nå sendes regningen til innbyggerne gjennom gebyrer.